

ВПЛИВ ПРАВОСВІДОМОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

УДК 341.24:17(477)

О. В. Миропольська

Радикальні зміни, що відбуваються в державі та нашому суспільстві, спричинені ними гуманістичні і демократичні зрушення в світогляді, ідеології, науці та культурі потребують формування і впровадження нової системи правового виховання працівників митних органів, яка має стати складовою підвищення кваліфікації та професійного навчання без відриву від служби до самостійної, активної і творчої службової діяльності в нових соціальних та економічних умовах.

Різноаспектне визначення правової свідомості в науковій літературі, з переважанням визначення останньої як сукупності уявлень, поглядів, оцінок, настроїв і почуттів людей до права та державно-правових явищ свідчить про широке різноджерельне і різнопланове походження правосвідомості. Нині, безперечно, правосвідомість має стійкий оціночно-вольовий характер, національний за генезисним походженням та ментальний за регулятивним ставленням до дійсності, що може виступати в різних іпостасях.

Правосвідомість – форма суспільної свідомості, яка містить у собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій і концепцій, а також уявлень та настанов, що характеризують ставлення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням [1].

Правова свідомість у науковій літературі класифікується таким чином:

– за глибиною відображення правової дійсності:

буденна (сукупність знань, ідей, теорій, концепцій, почуттів, емоцій та інших ідеологічних і психологічних якостей основної маси громадянського суспільства стосовно діючого та бажаного права і правової системи);

професійна (сукупність юридичних професійних правових знань, почуттів, емоцій, оцінок, настанов, мотивів, які характерні для представників відповідної групи та формуються в результаті професійної діяльності і навчання);

наукова (сукупність наукових знань, теорій, доктрин, оцінок, емоцій та почуттів юристів-науковців стосовно існуючої і бажаної правової системи громадянського суспільства);

– за ступенем узагальнення:

індивідуальна (сукупність правових поглядів, почуттів, настроїв та переконань конкретного індивіда);

групова (правова психологія і правова ідеологія, що характеризує ставлення до права, правових явищ, їх оцінку з боку соціальних груп, формальних та неформальних колективів, відображає їх загальні інтереси і потреби, їх співвідношення з інтересами всього суспільства);

суспільна (правосвідомість, яка характеризує ставлення до права всього суспільства, відображає його інтереси) [1].

Значний внесок у дослідження сутності свідомості і правосвідомості справили такі вчені, як І. Бойченко, В. Горський, Л. Губернський, Ю. Калиновський [2], П. Макушев [3], В. Мухін [4], Л. Сорокин, О. Спіркін, А. Чунаєва та інші.

Метою статті є визначення впливу правової свідомості на формування професійної компетентності посадових осіб митних органів.

Сьогодення суспільного життя України в умовах динамічних соціальних змін в усіх сферах потребує миттєвої адаптації діяльності митної системи держави до вимог часу, підвищення ролі посадових осіб митних органів у вирішенні актуальних питань переміщення через митний кордон України громадян і суб'єктів зовнішньоекономічних відносин. У реформуванні діяльності митних органів важливе місце займає система підвищення кваліфікації посадових осіб митних органів, як однієї із складових професіоналізації кадрового потенціалу.

Формування професійної компетентності працівників митних органів здійснюється в їх повсякденній діяльності під впливом засвоєння знань та вмінь, інформації засобів масової комунікації і під час самоосвіти. Цей процес можна структурувати, організувати та вдосконалювати при цілеспрямованому розвитку особистості системами навчання і виховання. Практика розвитку країн з ринковою економікою підтверджує високу значущість цієї якості. Для митників разом із розвитком вітчизняних досягнень доцільним є розгляд досвіду, накопиченого в розвинутих країнах світової спільноти, зокрема з професійної освіти [6].

Проблема правового виховання в процесі формування професійної компетентності без відриву від служби працівників митних органів набуває особливої гостроти в сучасних умовах. Поступове реформування Державної митної служби України із суто професійної структури у правоохоронну, прийняття нового Митного кодексу України та введення його в дію з 01.06.2012 р., перехід до сучасних методів здійснення митного контролю та митного оформлення потребують професійної підготовки працівників митних органів нової генерації, висувають нові вимоги щодо їх професійних, загальнолюдських, етичних, психологічних, педагогічних, інтелектуальних та інших якостей.

Свідомість людини являє собою форму відображення (пізнання) навколишнього світу, що знаходить свій вияв у різних оцінках, критичних зауваженнях і пропозиціях щодо функціонування певних явищ та процесів, які таким чином включаються у сферу життєдіяльності людини і суспільства. Однією з найважливіших складових частин свідомості є правова свідомість людини. Виникаючи до або після права чи разом з ним, правосвідомість супроводжує право впродовж усієї правової історії, усього існування державно-організованого суспільства. Категорія “правосвідомість” слугує для відображення особливого виміру правової дійсності, ставлення людей та суспільства до права, правової поведінки людей, правової діяльності держави, її інституцій [4].

Правосвідомість відображає правову дійсність, що склалася за конкретно-історичних умов у тій чи іншій країні, але водночас впливає на функціонування та розвиток правової системи. Вона є активним елементом системи правового регулювання суспільних відносин – право не може здійснювати свій регулятивний вплив інакше як через людей, безпосередньо впливаючи на їхню свідомість. За посередництвом правових ідей і теорій, почуттів та емоцій норми права, інші правові явища оцінюються з погляду життєвих потреб та інтересів людей і суспільства, справедливості, формуються установки на правову поведінку, уявлення щодо критеріїв ефективності правового регулювання, шляхів реформування та вдосконалення законодавства, судово-правової системи, юридичної практики [3].

У демократичній державі стрижнем правосвідомості є визнання принципу верховенства права, життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності і безпеки людини як найвищої соціальної цінності, беззастережна повага до прав людини та громадянина як невід'ємних від особистості можливостей, які становлять юридичний фундамент життєдіяльності людини [2].

Соціологічний аспект правосвідомості має два рівня – буденний і теоретичний (правова психологія та правова ідеологія). Буденна правосвідомість характеризує соціальну практику як емпіричну діяльність, у процесі якої ідентифікується суб'єктивне ставлення людей до чинного права. Буденна правосвідомість притаманна й основній масі членів суспільства (колективна правосвідомість), і кожному індивіду (індивідуальна правосвідомість) та формується на основі повсякденного життя у процесі практичної діяльності. Початкове ставлення до права виражається у правових почуттях та емоціях, що містять у собі знання основ, загальних принципів правової організації суспільства. Буденна правосвідомість разом із нормами права безпосередньо впливає на поведінку суб'єктів права і може діяти разом з ними або всупереч ним. Для професійної правосвідомості характерним є високий ступінь усвідомленості та міцності правових установок, ціннісних орієнтацій, намагань реалізації у житті досягнень юридичної думки і культури,

принципів та цінностей права. Теоретична правосвідомість (правова ідеологія) – це правові теорії, систематизовані наукові ідеї, погляди, сукупність інтелектуальних установок і парадигм.

У контексті викладеного вище необхідно звернути увагу на важливість формування професійної правосвідомості та правової культури у посадових осіб митних органів, що ґрунтується на таких елементах правового виховання:

правовій освіті, де основна увага приділяється отриманню юридичних знань відповідного рівня і морально-психологічній підготовці до практичного правового життя під час виконання посадових обов'язків;

правовому вихованні у трудовому колективі, яке формується в традиційному ставленні до діючого законодавства з повагою, коли колеги належним чином виконують свої права й обов'язки, “служать народу України чесно, неупереджено, справедливо, надійно, люб'язно і професійно” [7].

Правове виховання – це певний ідеологічний процес впливу правих знань на посадових осіб митних органів з метою виклику позитивних емоцій з приводу діючого права та створення правомірної поведінки, духовного збагачення особистості, моральної чистоти і гармонії розвитку, які розвиваються та вдосконалюються постійно в процесі підвищення кваліфікації, при формуванні професійної компетентності.

Натомість, правосвідомість – це відображення у свідомості посадових осіб митних органів України явищ правової дійсності, що ґрунтуються на правових, науково обґрунтованих поглядах, ідеях, положеннях, викликають правові почуття, емоції, установки, звички щодо виконання своїх юридичних прав та обов'язків, а також відображення правомірної чи протиправної поведінки з боку інших осіб. “Правосвідомість ... є важливою складовою правової культури, яка виступає єдністю глибоких знань, твердих переконань і свідомої діяльності у режимі дисципліни та законності” [5].

Основна мета підвищення кваліфікації посадових осіб митних органів – якісне оновлення і поглиблення знань, набуття вмінь та навичок, необхідних для ефективного вирішення завдань їх професійної діяльності, підвищення

професійної компетентності. Формування державності України є неможливим без вироблення теоретико-ідеологічних засад розвитку держави і державної служби зокрема.

Отже, у сучасній службовій діяльності посадових осіб Державної митної служби України відіграють значну роль правові аспекти. Вони пронизують усі види службових відносин, суттєво впливають на професійну діяльність та її наслідки. Правова свідомість працівників митних органів формує їх професійну компетентність, оскільки у своїй службовій діяльності посадові особи Державної митної служби керуються правовими нормами.

Напрямами подальших досліджень вважаємо подальше вивчення впливу правової свідомості на формування професійної компетентності посадових осіб митних органів, що надасть можливість підвищити рівень не лише правосвідомості посадових осіб Державної митної служби України, але й їх професійної компетентності.

Список використаної літератури

1. Правознавство / за ред. проф. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер., 2002. – 736 с.
2. Калиновський, Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність : монографія / Ю. Ю. Калиновський. – Х. : Право, 2008. – 288 с.
3. Макушев, П. В. Професійна правосвідомість і правова культура дільничного інспектора міліції (шляхи формування і удосконалювання) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Макушев Петро Васильович. – К., 2004. – 237 с.
4. Мухін, В. В. Професійна правосвідомість: поняття, особливості, функції : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Мухін Віталій Володимирович. – Х., 2007. – 200 с.
5. Бандурка, О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ : [підруч. для вищ. закл. освіти МВС України] / Олександр Маркович Бандурка. – Х., 2001. – С. 102–105.

6. Сливка, С. С. Деякі проблеми професійної етики працівників митних органів: філософсько-правовий аспект / С. С. Сливка // Митна справа. – 2001. – № 5. – С. 40–48.

7. Концепція реформування діяльності митної служби України “Обличчям до людей”, затверджена рішенням колегії Державної митної служби України 29.10.2010 р. – К., 2010.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Грязнов І. О.